

Learning and libraries in an information age : principles and practice / ed. by Barbara K. Stripling. – Englewood, Libraries Unlimited, 1999. 375. p. ISBN 1-56308

hetőség – sőt, a kifejezett igény – ígéri a folytatást. Az első találkozó magasra állította a mércét a folytatás, s a példát követő – remélhető – további kétoldalú szakmai találkozók elé. Az azt megörökítő kötet pedig fontos darabbal gazdagította mind könyvtári, mind művelődéstörténeti szakirodalmunkat.

Mohor Jenő

Az iskolai könyvtáros az információs társadalomban

Az információs forradalom nem áll meg az iskolák kapujában. A számítógép és a számítógép biztosította tájékozódási lehetőségek mind több és több iskolában válnak hozzáférhetővé, s ma már nagyon sok tanulónak van lehetősége – az iskolán kívül – az információs technika vívmányainak használatára. Az új körülmények között az oktatásban is – divatos kifejezéssel élve – paradigmaváltásra van szükség. A tankönyv központú, viszonylag információszegény oktatást felváltja az információs technika – internet, CD-ROM, multimédia stb. – biztosította információgazdag környezetben folyó tanulás. A tanár szerepe, feladata is megváltozik. A prelegáló, ismeretközlő, ismeretátadó helyét átveszi az „idegenvezető”, sportnyelven szólva az „edző”, akinek fő feladata, hogy a tanulókat vezesse, irányítsa az önálló információkereső, feldolgozó munkában.

A hagyományos ipari társadalomban az iskolázottság minimális szintjét az írni-olvasni és számolni tudás jelentette. Az információs korban, amelyben – mint tudjuk – nemcsak a jó papnak kell holtig tanulnia, ez nem elég ahhoz, hogy valaki teljes értékű tagja legyen a társadalomnak. Információs „írástudásra”, információs „műveltségre”, jártasságra is szükség van (angolul information literacynak nevezik).

Mit értünk ezen? A szakirodalomban különböző meghatározásokkal találkozunk, de a lényeges összetevők mindegyikben azonosak: az információszükséglet (információhiány) felismerése, az információkereső technikák ismerete és helyes használata, az információk értékelésé-

nek, a hasznos, szükséges információk kiválasztásának képessége, a különböző forrásokból származó, esetleg egymásnak ellentmondó információk egységes ismeretté, tudássá szervezése, az így szedett ismeret felhasználása.

Éppúgy, mint az írás-olvasás tudományát, az információs „írástudást” is az iskolában kell elsajátítani. A hely: az iskolai könyvtár-médiaközpont, az oktató: az iskolai könyvtáros-médiszakértő. (Az angol szövegben library media center és library media specialist, a továbbiakban könyvtáros és könyvtár.)

A tanulók, miután szert tettek az információs képzettségre, alkalmassá válnak az önálló munkára. Ezzel azonban nem ér véget a könyvtáros részvétele az oktatómunkában. Az információs társadalom iskolájában ugyanis az iskolai könyvtáros a tanárokkal szorosan együttműködve, egyenrangú félként vesz részt a képzési folyamatban. A szaktanár a könyvtárossal közösen állítja össze a tananyagot, határozza meg az információforrások körét, amelyre a tanulónak majd szüksége lesz, a könyvtáros gondoskodik a források hozzáférhetőségéről. A közösen összeállított órarendbe beiktatják azokat az órákat, amelyeket a tanulók a könyvtárban töltenek, a könyvtáros segítségével végzett önálló kutatással. Végül a könyvtáros részt vesz a tanulók munkájának értékelésében is. A köztudatban az iskola a tantermet és a bennük folyó tanítást jelenti. A könyvtárnak és a könyvtárosnak nincs helye ebben a képben. S a tanárok jórésze sem tekinti partnernek a könyvtárost. A „tanulás a könyvtárban” szokatlan, jószerével még ismeretlen tevékenység. (Még Amerikában sem gyakori!) Az információ kora azonban megköveteli, az eredményes iskolai munkának mintegy feltételként írja elő a könyvtár és a könyvtáros aktív részvételét.

Ezekről a kérdésekről szól a *Barbara K. Stripling* szerkesztésében, a *Principles and Practice* sorozat első köteteként megjelent *Learning and Libraries in an Information Age* című tanulmánykötet.

A könyv hat nagy részre és tizenhárom, különböző szerző tollából származó fejezetre tagolódik.

Az első rész általános áttekintést ad a témáról. Milyen hatása van az információs technikának a tanulásra, mit jelent a tanulás információgazdag környezetben, hogyan alakul át az iskola az új korszakban, mi a lényege a kutatáson alapuló tanulásnak, hogyan egészíti ki egymást a könyvtáros mint a források és eljárások szakembere és a tanár mint a tartalom és az összefüggések szakembere.

A második rész a tanulásról szól. Első fejezete bemutatja a különböző tanuláselméleteket, tanulási modelleket, a tanulásban szerepet játszó tényezőket.

A második fejezet tárgya az információs „írástudás”, az információs „műveltség”, információs képzettség: milyen meghatározásai és milyen összetevői vannak. Az új információs környezet gyökeresen új tanulási szokásokat és technikákat tesz szükségessé. Miután valaki megtanult írni és olvasni, a hagyományos információhordozók (könyvek) használatát, kezelését, úgymond magától elsajátítja. Az új információhordozókkal azonban más a helyzet. A számítógépezés elsajátítása után külön ki kell alakítani a készségeket és a stratégiákat ahhoz, hogy a tanulók hasznosan tudják igénybe venni az információs forrásokat. Rendkívül fontos tehát az információs jártasság kialakítása, s ez a feladat a könyvtárosokra hárul. Az Amerikai Iskolai Könyvtárosok Egyesülete (American Association of School Librarians) és az Oktatási Kommunikáció és Technológia Egyesülete (Association for Educational Communications and Technology) országos szabványt dolgozott ki *Information Literacy Standards* címen.

Az információs technika hatása a tanulásra – ez a témája a következő fejezetnek. Mit jelent a könnyebb hozzáférés az információkhoz, milyen források állnak rendelkezésre, milyen feladatok hárulnak a könyvtárosra, milyen változásokkal jár, s milyen kötelezettségeket jelent az egész iskola szá-

mára az informatizálás, hogyan alakul, változik a tanulás és a tanítás az új technikai környezetben. Az információs technika használata még számos megválaszolatlan kérdést vet fel (egyres szakemberek szerint például a túl korai számítógéphasználat károsan hat a gyermekek értelmi és pszichikai fejlődésére). Nagy gondot okoz az internet használatának szabályozása, hogy a tanulókat megvédjék a káros hatásoktól – pornográfia, rasszizmus –, s ne váljanak gonosztevők – pedofilok stb. – áldozatává.

Sok kérdésre kell választ találni az információs technika bevezetésekor. Fel kell becsülni az igényeket, meg kell határozni a prioritásokat, számba kell venni a rendelkezésre álló információs forrásokat s el kell dönteni, milyen új forrásokra van szükség, milyen módosításokat kell végrehajtani az épületben, milyen továbbképzésre lesz szüksége a tantestületnek stb. Az egész iskolának – vezetőségnek, tantestületnek, könyvtárosnak – részt kell vennie ezeknek a kérdéseknek a megoldásában.

Ha egy iskola teljes mértékben integrálni akarja az információtechnikát az oktatásba, nem elég a technikai felszerelésről gondoskodni, alapvető változtatásokat kell végrehajtani az iskolai munka szerkezetében, felépítésében. Megváltoznak ugyanis a tanulási szokások is.

Mivel az interneten az információk összerendezése, szervezése lényegesen eltér a klasszikus modelltől, megváltozik az internetet használó tanulók gondolkozásmódja, tanulási technikája. Az ember – akár diák, akár felnőtt – dolgozatot is másképp ír szövegszerkesztő programmal, mint tollal. A tanulókat fel kell hát készíteni, hogy maximális hatékonysággal, az előnyök kihasználásával, a hátrányok elkerülésével tudják az új technikát használni. Nagyon fontos például, hogy a tanulók tudjanak jól kérdezni – ez az egyik feltétele az információs technikát igénybe vevő, önálló kutatáson alapuló tanulásnak – s erre már kiskoruktól rá kell nevelni őket.

Hogy helyt tudjanak állni, irányítani és segíteni tudják diákjaikat, s úgymond ne maradjanak szégyenben előttük, a tanároknak szüntelenül képezniük kell magukat, lépést kell tartaniuk a technikai fejlődéssel és tájékozottnak kell lenniük szaktárgyuk legfrissebb eredményeiről. Tájékoztatásuk, megismertetésük az új médiumokkal, ellátásuk a friss információkkal szintén a könyvtárosok feladata.

A tanár és a könyvtáros együttműködése a tárgya a harmadik résznek. Az információs társadalom iskolájában a könyvtáros a tanár partnere az oktató munkában. Dinamikus, rugalmas könyvtári média programra van szükség, amely alapul szolgál az élethosszig tartó tanulás készségének kialakításához. Ezt a programot a könyvtárosnak a tanárokkal legszorosabban együttműködve kell kidolgozni. Az iskolai könyvtár hagyományos modelljét fel kell váltania az új modellnek: a könyvtár olyan médiaközpont, amely hagyományos szolgáltatásai mellett aktív résztvevője az iskolai oktató munkának, akár a fizika- vagy kémia laboratórium. A könyvtáros pedig a tantestület tagjaként egyenrangú partnere a szaktanároknak. Ez a szemlélet még az Egyesült Államokban sem általános, és ahogy az egyik szerző megjegyzi, még sok erőfeszítésre lesz szükség, hogy az iskolák vezetősége és a tanárok fel- és elismerjék ennek a kapcsolatnak a szükségességét. Mint minden változtatás, ez is ellenállásba ütközik, s a könyvtáros első feladata, hogy legyőzze ezt az ellenállást. Bizonyítania kell, hogy nemcsak könyvtári-informatikai szakismeretekkel rendelkezik, hanem az oktató munkában is egyenrangú partnere, kollégája a tanároknak. Az iskolában folyó oktató-nevelőmunka eredményessége nagy mértékben függ a jó együttműködéstől.

A korszerű pedagógia néhány alapelvét és ezek következményeit a médiaközpontban (könyvtárban) folyó oktató munkára – ismerteti a hatodik fejezet. Ilyenek: a tanulásban munkával, erőfeszítéssel minden tanuló érhet el jó eredményeket, az intelligencia fejleszhető, világosan meg kell fogalmazni az el-

várásokat, logikus, precíz gondolkodást kell kialakítani, célirányos, tartalmas beszélgetéseket kell folytatni a tanulókkal.

A hetedik fejezetben arról van szó, hogy értelmes, jelentéssel bíró feladatokat kell kitűzni a tanulók elé. Ha az elvégzendő feladat problémamegoldásként jelentkezik, „életszagúbb” lesz és a tanulók nagyobb kedvvel oldják meg azokat. A feladatok megfogalmazásakor figyelembe kell venni, hogy az információs készségek mely elemeit kell majd a tanulónak felhasználnia (az információs források kiválasztása, használata stb.).

A digitalizált forrásmunkák felhasználásához ad útmutatást a nyolcadik fejezet.

A tanulók munkájának értékelése – a kilencedik fejezet tárgya – nagyon fontos eszköze az élethosszig tartó tanulásra nevelésnek. Már a rómaiak mondták, hogy „Non scholae sed vitae discimus”, de az életre való felkészítés a legfontosabb célkitűzéssé a huszonegyedik század iskolájában válik. A könyvtáros azért érdekelt a tanulók ismereteinek, tudásának értékelésében, mert elsősorban az ő feladata kialakítani azokat a készségeket, amelyek az iskolán túli tanulást szolgálják: a helyes kérdésfeltevést, az információkhoz való hozzáférést, elemzésüket, értékelésüket, felhasználásukat a döntésekben, a problémák megoldásában. A jövő iskolájában az interdiszciplinaritás lesz a jellemző, s ezt szolgálja az információs jártasság, hiszen a kialakított készségek éppen az ilyen jellegű kutatásokat teszik lehetővé.

A fejezet szerzői különböző értékelési módszereket mutatnak be, amelyeket maguk a tanulók is alkalmazhatnak ismereteik, készségeik ellenőrzésére.

Napjainkban forradalom – vagy paradigmaváltás – zajlik az oktatásban – vélik a tizedik fejezet szerzői. A tanításról a hangsúly áttevődik a tanulásra. A hagyományos iskolában a tanulók befogadják az ismereteket, amelyeket a tanár lead. A oktatás külsődleges folyamat. Az új elmélet – a konstruktivizmus – szerint a tanulás belső folyamat. A tanuló előző is-

mereteit, tapasztalatait felhasználva építi fel tudását, amely nem az információk statikus halmaza, hanem folyamat. A konstruktivista tanulásméletnek érvényesülnie kell a könyvtári állomány felépítésében és gyarapításában. Az együttműködésen alapuló állományépítésben figyelembe kell venni a tanulók jellegzetességeit, a tanítási-tanulási környezetet, a tudományágban felhalmozott ismereteket.

A könyvtári-médiaprogram megtervezését mutatja be példákkal illusztrálva a tizenegyedik fejezet. A legfontosabb követelmények: a program teljes integrálódása a tantervbe, együttműködés a tervezésben és a tanításban, sokféle forrás igénybevétele, átérés a didaktikus, utasításos tanításról a tanuló irányítására, segítésére. A szerző ismerteti a program kidolgozásának lépcsőfokait.

Tanulóközösség az információs korban – ezt a címet viseli a tizenkettedik fejezet. Ahhoz, hogy a ma diákjai a holnap kompetens, a lábukon biztosan álló polgárai legyenek, az iskolának át kell alakulnia. Az oktatómunka fő célkitűzése: megtanítani a diákokat hatékonyan tanulni az információknak ebben a bonyolult világában. A nevelő akkor tudja igazán segíteni tanulóit, ha ismeri a környezetet, amelyben élnek és segíti őket, hogy összekapcsolják az iskolában tanultakat az iskolán kívüli valósággal.

A tanuló fejlődését és tanulását három hatásszféra befolyásolja: az iskola, a család és a társadalom. Ha ezek „fedésben vannak”, ha együttműködnek, akkor a tanuló ugyanazt az üzenetet fogja kapni mindhárom oldalról: van értelme az iskolának, a tanulásnak, a kemény munkának, egymás segítésének. Ha a tanuló érzi, hogy törődnek vele, hogy bátorítják, igyekszik képességeinek a legjavát adni. Ezt a célt szolgálja a „tanuló közösség”.

A tanuló közösség, amelynek központjában az iskola áll (nem „az iskola mint intézmény” hanem „az iskola mint közösség”), összefogja a tanárokat (és természetesen a könyvtárost), az iskola vezetőségét, a tanulókat, a szülőket és a társadalomnak azokat a tagjait, akiket érdekel az ifjú nemzedék neve-

lése. Bár a közösség célja elsősorban az ifjúság minél jobb felkészítése az életre, hozzájárul a felnőttek neveléséhez is. Tagjai a közös munkában, a problémák közös megoldásában igazi közösséggé kovácsolódnak össze.

A tanulóközösségek kialakításában és fejlesztésében jelentős szerepük van a könyvtárosoknak. A fejezet választ ad arra a kérdésre, melyek a legfőbb akadályai egy ilyen tanulóközösség kialakításának (a régi szemlélet, az időhiány, a szülők passzivitása, a tanulók szerepéről alkotott nézetek, a társadalom iskolával kapcsolatos elképzelései), ismerteti az egyes tényezők (tanárok, szülők stb.) szerepét a közösségépítésben, s leírja a könyvtáros feladatait a közösség kialakításában és fejlesztésében.

A könyv az amerikai iskolai könyvtárosoknak készült, s természetesen az amerikai viszonyokat, nézeteket, felfogást tükrözi. Éppen ezért nem mindenben érthetünk egyet szerzői véleményével (például ami a tanítás-tanulás viszonyát illeti), s nem minden elképzelés, javaslat ültethető át egy az egyben a közép-európai környezetbe. Ám fő mondanivalója, miszerint az iskolai könyvtárosok az információs társadalom iskolájának meghatározó jelentőségű szereplői, egyetemes érvényű, s nagyon sok gyakorlati útmutatás nálunk is alkalmazható.

A könyv minden fejezetét gazdag irodalomjegyzék egészíti ki, az utolsó fejezet pedig az egyes részekhez ad annotált bibliográfiát.

M. Fülöp Géza

Könyvsorozatot indított a Könyvtári Intézet oktatási osztálya „Az iskolarendszeren kívüli könyvtári szakképzés füzetei” címmel.

„A korábbi gyakorlattal szemben – éppen korunk felgyorsult igényeit figyelembe véve – nem egyetlen vaskos kötetben jelentjük meg az aktuális tananyagot, hanem füzetsorozat formájában” – írta Dippold Péter az intézet igazgatója az első kötet bevezetőjében. A sorozat tartalma igazodik a képzés tematikájához, a füzetek önállóan is jól használhatók.

Néhány cím a sorozat füzeteiből: Információ, dokumentum, könyvtár; A hazai könyvtári rendszer és irányítása; Dokumentumismeret; Állománygondozás, raktározás, állományvédelem; A tartalmi feltárás alapjai; A formai feltárás alapjai; Számítástechnikai ismeretek stb.

A most megjelent öt kötet a következő:

Katsányi Sándor: Információ, dokumentum, könyvtár. Bevezetés a könyvtári asszisztensképző tanulmányokhoz

Bobokné Belányi Beáta – Dömsödy Andrea: Dokumentumismeret

Barátné Hajdu Ágnes: A tartalmi feltárás alapjai

Fehér Miklós: A települési könyvtár működése és működtetése

Simon Zoltán - Poprády Géza: Állománygondozás, raktározás, állományvédelem